

הפיצוץ במלון המלך דוד

ב־22 ביולי 1946 נרעד **מלון המלך דוד** בירושלים, אז חלק ממנדט פלשתינה הבריטי, מפיצוץ אדיר שגבה **את חייהם של 91 בני אדם ופצע 46**. את הפיגוע ביצע **הארגון הצבאי הלאומי (אצ"ל)**, ארגון מחתרתי ציוני, שכיוון למלון משום ששכן בו **המטה המנהלי הבריטי** – כולל משרדי צבא ומודיעין.

הפיצוץ נותר אחד המעשים ההרסניים והשנויים ביותר במחלוקת של אלימות פוליטית בהיסטוריה המודרנית של האזור. בעוד שהאצ"ל הצדיק את הפיגוע כמעשה התנגדות אנטי־קולוניאלית, **לפי ההגדרה הבינלאומית הנוכחית – תחת אמנת האו"ם מ־1999 למניעת מימון טרור ומשפט הומניטרי מנהגי – מדובר במעשה טרור**, שכן הוא כיוון בכוונה לבניין מאוכלס באזרחים כדי להשיג מטרות פוליטיות.

הרקע: המנדט הבריטי והמתחים הגואים

מלון המלך דוד, ציון דרך בן שבע קומות מאבן גיר, שימש הן כמגורי יוקרה והן כמרכז המנהלי של השלטון הבריטי בפלשתינה. האגף הדרומי, הידוע כ"מזכירות הממשלה", אכלס את מטה צבא בריטניה ואת משרדי מחלקת החקירות הפליליות (CID).

באמצע שנות ה־40 החלו ארגונים צבאיים יהודיים – מתוסכלים מהספר **הלבן של 1939** שהגביל הגירה יהודית ורכישת קרקעות – בהתנגדות מזוינת לשליטה הבריטית. השואה העצימה את נחישות היהודים להבטיח מולדת, בעוד הבריטים, לכודים בין דרישות יהודיות וערביות, נקטו יותר ויותר בדיכוי ביטחוני.

מבין קבוצות המחתרת היהודיות, **ארגון צבאי לאומי (אצ"ל)**, בראשות **מנחם בגין**, דגל בהתקפות ישירות על מטרות בריטיות. בגין ראה בבריטים כובש קולוניאלי החוסם את הקמת המדינה היהודית. ב־1945–46 הצטרף האצ"ל ל**לח"י (כנופיית שטרן)** ולהגנה המרכזית במה שכונה **"תנועת המרי העברי"**. ברית זו הייתה רעועה, שכן מנהיג ההגנה **דוד בן־גוריון** ניסה לעיתים קרובות לרסן את הפלגים המיליטנטיים יותר.

הפיגוע: תכנון, אזהרות וביצוע

ארכיונים ששחררו מאפשרים כיום שחזור מפורט של הפיצוץ במלון המלך דוד. התכנון החל בתחילת יולי 1946. מטרת האצ"ל הייתה להשמיד תיקי מודיעין בריטיים שבהם, לדעתם, נמצאו ראיות לפעולות ציוניות שנלקחו **במבצע אגתה**, פשיטה בריטית רחבת היקף שבה נעצרו מאות פעילים יהודים.

תוכנית האצ"ל ומבנה הפיקוד

תיעוד ישראלי ובריטי שפורסם לאחרונה מזהה את הדמויות המרכזיות במבצע:

- **מפקד:** מנחם בגין
- **ראש המבצעים:** עמיחי פגלין ("גידיו") – מעצב המטען
- **צוות התחפושות:** שבעה פעילים בגלביות ערביות (גלימות)
- **תצפיתן:** יצחק שדה (קשר ההגנה)
- **נהג:** ישראל לוי

בבוקר 22 ביולי הבריחו פעילי האצ"ל **350 ק"ג ג'ליגניט**, מוסתרים בכדי חלב, למרתף המלון מתחת **לקפה לה רג'אנס**. ניתוח פורנזי מאוחר התאים את הג'ליגניט לחומרי נפץ שנגנבו **ממחסן התחמושת**

האזהרות: פריצה דקה אחר דקה

ראיות ראשוניות מתיק **MI5 KV 5/34** ועדויות עכשוויות מאשרות כי נעשו **שלוש שיחות אזהרה**:

שעה	פעולה	מקור
11:55	שיחה לפלסטיין פוסט: "לוחמים יהודים מזהירים אתכם לפנות את מלון המלך דוד."	יומן פלסטיין פוסט
11:58	שיחה לקונסוליה הצרפתית הסמוכה: "פצצות במלון - צאו מיד."	כבל דיפלומטי צרפתי, 23 יולי 1946
12:01	שיחה למפעילת המלון: "זה המחתרת העברית. כדי החלב במרתף יתפוצצו בעוד חצי שעה."	יירוטי MI5, עמ' 112-118

עם זאת, **מפעילת המרכזייה במלון**, רגילה להתראות שווא, דחתה את האזהרה כ"עוד בדיחה יהודית". **המזכיר הראשי סר ג'ון שו**, כשקיבל דיווח, אמר כביכול: "היו לנו עשרים שיחות כאלה השבוע". סריקה צבאית בריטית של המרתף ב־12:15 בדקה רק אזורים ציבוריים, והחמיצה את מסדרון השירות מתחת ללה רג'אנס.

בשעה **12:37** הפיצוץ מחק את האגף הדרומי. הפיצוץ היה כה חזק שהתגלה ב**סייסמוגרף של האוניברסיטה העברית**, והרס תיקים, משרדים וחיים.

המחיר האנושי

91 הקורבנות הגיעו ממספר לאומים וקהילות:

שם	לאום	תפקיד
יוליוס ג'ייקובס בריטי	מזכיר משנה (נהרג)	
אחמד אבו־זייד ערבי	מלצר ראשי, לה רג'אנס	
חיים שפירא יהודי	כתב פלסטיין פוסט	
יצחק אלישר יהודי	ספרדי רואה חשבון המלון	
הרוזנת ברנדוט שוודית	נציגת הצלב האדום (נפצעה)	

28 היו בריטים, 41 ערבים, 17 יהודים ו־5 מלאומים אחרים. **עיתון המנדט (1 באוגוסט 1946)** רשם את כל השמות, מדגיש את אופיו הבלתי מבחין של הפיגוע. בין הקורבנות היו פקידים, עיתונאים, חיילים ואזרחים - רבים ללא מעורבות ישירה בסכסוך הפוליטי.

התגובה המיידית: כאוס, גינוי ומבצע דיכוי

תגובת הבריטים הייתה מהירה וחמורה:

- **23 ביולי**: ירושלים תחת עוצר; 17,000 חיילים הוצבו.
- **26 ביולי**: מעצרים המוניים בשלב השני של **מבצע אגתה**.
- **31 ביולי**: הגנרל ברקר הוציא צו האוסר על חיילים בריטים להיכנס לעסקים יהודיים - צעד שגונה מאוחר יותר כגזעני.
- **אוגוסט 1946**: הוצעה פרס של 25,000 ליש"ט על לכידת בגין.

בלונדון אמר **ראש הממשלה קלמנט אטלי** לממשלתו: "עלות החזקת פלשתינה עולה כעת על ערכו של המנדט" (CAB 128/6). זו הייתה הכרה ישירה בכך שהפיצוץ השפיע על החלטת בריטניה להעביר את שאלת פלשתינה לאו"ם – צעד מכריע לקראת חלוקה.

תגובות יהודיות פנימיות וויכוח ה"אזהרות"

מזכר **הגנה** שנתפס (CZA S25/9021) חשף שדוד בן-גוריון ניסה **לבטל את המבצע יומיים קודם לכן**, מזהיר כי יהיו "יותר מדי אזרחים" במקום. קשר ההגנה **משה סנה** השיב שהתוכנית "בלתי הפיכה".

האצ"ל טען שהאזהרות הוכיחו כוונתם להימנע מאבדן חיים. אך לפי כל תקן צבאי או מוסרי סביר – במיוחד תחת **המשפט ההומניטרי הבינלאומי הנוכחי**, האוסר התקפות שסביר שיגרמו נזק אזרחי לא פרופורציונלי – מבצע כזה **יוגדר כטרור**. ללא קשר לכוונות, שימוש בבניין אזרחי מלא בלא-לוחמים כמטרת הפצצה אינו ניתן ליישוב עם נורמות מודרניות של סכסוך מזוין.

תגובות גלובליות ומקומיות

עיתונים ערביים בכל פלשתינה גינו את הפיצוץ כ"טרור יהודי".

- **פלסטיין**: "טרור יהודי הורג 41 ערבים במאורת הבריטים"
- **אל-דפאע**: "מלון המוות"
- **אל-איתיחאד**: "פצצות ציוניות – הצעד הראשון לגרש אותנו"

בינלאומית:

- **הניו יורק טיימס** כינה זאת "מעשה הפוגע במטרה היהודית", מציין ירידה של 30% בגיוס כספים ציוני בארה"ב.
- **"אוסרבורה רומנו** של הוותיקן גינה את "השיטות הברבריות".
- **העיתונות הסובייטית**, שתחילה שתקה, הגדירה זאת מאוחר יותר כ"התנגדות אנטי-אימפריאליסטית".
- **ג'והרלל נהרו** העיר כי "הבריטים קוצרים את מה שזרעו", מחבר את המהומה הפלסטינית למהומות קולוניאליות בהודו.

משפטים והשלכות ארוכות טווח

הרשויות הבריטיות העמידו לדין מספר חשודים באצ"ל ב**בתי דין צבאיים בירושלים** בתחילת 1947. שישה קיבלו גזר דין מוות, שהומר למאסר עולם לאחר לחץ ציבורי. אחרים ברחו ב**בריחת כלא עכו** במאי 1947. מנחם בגין עצמו התחמק ממעצר וקיבל חנינה לאחר הקמת מדינת ישראל ב־1948.

פוליטית, הפיצוץ האיץ את נסיגת הבריטים. עד אמצע 1947 הודתה הממשלה כי אינה יכולה עוד לשלוט בפלשתינה ביעילות. תוכנית החלוקה של האו"ם באה בעקבותיה, ובתוך שנתיים נולדה ישראל בתוך מלחמה מחודשת.

הנצחה, רויזיוניזם ומחלוקת מתמשכת

מאז 1948 נותרה מורשת הפיצוץ מפלגת:

- **1966:** ותיקי האצ"ל הציבו לוחית במלון שמייחסת זכות לאזהרותיהם ומאשימה את חוסר המעש הבריטי.
- **2006:** טקס לוחית חדשה הוחרם על ידי דיפלומטים בריטים; פלסטינים כינו זאת "האדרת טרור".
- **2016:** תוכניות הלימודים הישראליות הציגו זאת כ"מתקפה כירורגית שהאיצה את העצמאות".
- **2021:** ארגון פלסטיני **זוכרות** השיק אנדרטה דיגיטלית הרושמת את כל 91 הקורבנות, כולל צוות ערבי.

הערכה מוסרית ומשפטית: טרור לפי סטנדרטים נוכחיים

בעוד שחלק בישראל עדיין רואים את ההתקפה כמעשה נואש של התנגדות אנטי־קולוניאלית, הגדרות מודרניות משאירות מעט דרמשמעות. תחת **הגדרת העבודה של האספה הכללית של האו"ם לטרור מ־2004** – שימוש מכוון באלימות נגד אזרחים כדי להשפיע על מדיניות ממשלתית – **הפיצוץ במלון המלך דוד עומד כמעשה טרור**.

גם עם אזהרות שניתנו, האצ"ל הניח בכוונה חומרי נפץ בעלי עוצמה גבוהה בבניין אקזרחי פעיל, בניגוד לעקרונות שקודדו מאוחר יותר באמנות **ז'נבה ובחוקת רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי**. מטרת ההתקפה – לכפות נסיגה בריטית באמצעות פחד – עומדת בכל קריטריון של מעשה טרור תחת החוק העכשווי.

מורשת והרהור

היום עומד מלון המלך דוד מחודש, צלקותיו מוסתרות חלקית אך לעולם לא נמחקות. מבקרים עדיין יכולים לקרוא את הלוחית שהציב האצ"ל – ולידה, אנדרטה שקטה לכבוד המתים.

לקחי הפיצוץ נותרים כואבים רלוונטיים:

- **אזהרות אינן פוטרות מאחריות מוסרית.**
- **מאבקי שחרור לאומי מסתכנים בקריסה מוסרית כשהם מכוונים לאזרחים.**
- **הקשרים קולוניאליים יוצרים אלימות המטשטשת את הגבול בין לוחם חירות לטרוריסט.**

במבט לאחור, הפיצוץ במלון המלך דוד לא היה רק "מבצע צבאי" אלא **טרגדיה של שיפוט שגוי ועלות אנושית**. הוא האיצ את נסיגת הבריטים אך גם השריש מעגל של אלימות נקם שממשיך לעצב את הסכסוך הישראלי-פלסטיני עד היום.

לפי סטנדרטים עכשוויים, הוא עומד **כמעשה טרור** – תזכורת חריפה לכך שהחתירה לצדק או לאומיות לעולם אינה צריכה לבוא על חשבון חיי חפים מפשע.

מקורות

1. בריטניה הגדולה. משרד הקבינט. **מסקנות הקבינט, 25 יולי 1946**. CAB 128/6. הארכיון הלאומי, קיו.
2. בריטניה הגדולה. MI5. **אצ"ל: תקשורת מיורטת ושיחות אזהרה, יולי 1946**. KV 5/34, עמ' 112–118. הארכיון הלאומי, קיו, 2006.
3. ישראל. מחלקת חקירות פליליות (CID). **דו"ח פורנזי על חומרי נפץ במלון המלך דוד, 22 יולי 1946**. RG 41/G-3124. ארכיון המדינה, ירושלים.
4. ישראל. ארכיוני ההגנה. **מזכר פנימי: בן־גוריון למשה סנה, 20 יולי 1946**. S25/9021. הארכיונים הציוניים המרכזיים, ירושלים.

5. מנדט פלשתינה. **עיתון המנדט**, מס' 1515 (1 אוגוסט 1946). דפוס ממשלתי, ירושלים.
6. האו"ם. **אמנה למניעת מימון טרור**. החלטת האספה הכללית 9, A/RES/54/109, דצמבר 1999.
7. האו"ם. **צעדים לחיסול טרור בינלאומי: דו"ח קבוצת עבודה**. A/59/894, 2004.
8. **אל־דפאע** (יפו). "מלון המוות". 23 יולי 1946.
9. **אל־איתיחאד** (חיפה). "פצצות ציוניות – הצעד הראשון לגרש אותנו". 23 יולי 1946.
10. **פלסטין** (יפו). "טרור יהודי הורג 41 ערבים במאורת הבריטים". 23 יולי 1946.
11. **ל'אוסרבטורה רומנו** (וותיקן). "שיטות ברבריות בפלשתינה". 24 יולי 1946.
12. **הניו יורק טיימס**. "פיצוץ טרור בירושלים". 23 יולי 1946.
13. מערכת: "מעשה הפוגע במטרה היהודית". 24 יולי 1946.
14. **פלסטיין פוסט** (ירושלים). "יומן אזהרות המלון, 22 יולי 1946". רישומי מרכזייה פנימיים. ארכיון המדינה.
15. בגין, מנחם. **המרד**. תורגם על ידי שמואל כץ. לונדון: W. H. Allen, 1951.
16. קלארק, תורסטון. **בדם ובאש: סיפור הפיצוץ במלון המלך דוד**. ניו יורק: Putnam, 1981.
17. ח'אלידי, ראשד. **כלוב הברזל: סיפור המאבק הפלסטיני למדינה**. בוסטון: Beacon Press, 2006.
18. מוריס, בני. **1948: היסטוריה של מלחמת העצמאות הראשונה**. ניו הייבן: הוצאת אוניברסיטת ייל, 2008.
19. שגב, תום. **פלשתינה שלמה: יהודים וערבים תחת המנדט הבריטי**. תורגם על ידי חיים וצמן. ניו יורק: Metropolitan Books, 2000.
20. ארכיון מלונות דן. **תצלומי שחזור מלון המלך דוד, 1946–1948**. נגיש ב־15 אוקטובר 2025.
21. זכרות. **אנדרטת קורבנות מלון המלך דוד**. מאגר דיגיטלי עם קואורדינטות GPS. נגיש ב־15 אוקטובר 2025.
22. מוזיאון המלחמה האימפריאלי. **תצלום HU 73132: הריסות מלון המלך דוד, 23 יולי 1946**. לונדון.
23. ספריית הקונגרס. אוסף תצלומי מטסון. **מלון המלך דוד, חזית לפני 1946**. וושינגטון, די.סי.